

VILÁG- TÖRTÉNET

14. (46.) évfolyam 2024. 4.

A HUN-REN BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **BALÁZS GÁBOR**
KIK VOLTAK A GIRONDIÁK, ÉS MIT AKARTAK?
- **RÉTI BALÁZS**
A BRIT-FRANCIA SZÖVETSÉGTŐL A NÉMETBARÁTSÁGIG
- **BÍRÓ LÁSZLÓ**
SZÖVETSÉGESBŐL ELLENSÉG
- **MEZEI TIBOR**
DENUKLEARIZÁCIÓS ILLÚZIÓK
- **VÁRADI NATÁLIA**
EMANCIPÁCIÓ SZOVJET MÓDRA
- **SZEMLE**
SZUROMI KRISTÓF, PRANTNER ZOLTÁN, TAMÁSKA MÁTÉ ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Martí Tibor, Vámos Péter
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Lovaš Eldina, Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

TARTALOM

A szövetség ára (Bíró László)	483
<i>Tanulmányok</i>	
Balázs Gábor: Kik voltak a girondiak, és mit akartak?	487
Réti Balázs: A brit–francia szövetségtől a németbarátsáig. A török semlegesség, 1939–1941	543
Bíró László: Szövetségesből ellenség. Geopolitika és a szovjet–jugoszláv viszony, 1941–1948	559
Mezei Tibor: Denuklearizációs illúziók. Az Egyesült Államok KNDK-politikája az 1990-es években	575
Váradi Natália: Emancipáció szovjet módra. A kárpátaljai nők helyzete a szovjet időszakban	595
<i>Műhely</i>	
Keresztes Csaba: „Kérdés nem időszerű.” A <i>Fontes</i> -sorozat újraindításának tervei 1948–1949-ben	613
<i>Szemle</i>	
Iszlámismeret és oszmánkép a kora újkori Csehországban (Szuromi Kristóf)	627
A frankofónia múltja és jelene Afrikában (Prantner Zoltán)	632
A folyó mint montázs. Dunai narratívák szövegben, filmben és képeken (Tamáska Máté)	638

Islámismeret és oszmánkép a kora újkori Csehországban¹

A Petőfi Irodalmi Múzeum és a Hankiss Ágnes Intézet gondozásában álló „Eszmetörténet” sorozat részeként, online formában jelent meg 2023-ban Kovács Eszter, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársának legújabb monográfiája. A munkáról és a mögötte álló kutatásról érdemes elmondani, hogy hiánypótló a magyarországi történészszakma és a téma iránt érdeklődő olvasóközönség számára. A 16. századi magyarországi oszmán hódítást figyelemmel kísérő és az úgynevezett törökveszély súlyát egyre inkább érzékelő korabeli cseh közvélemény és cseh nyelvű irodalmi munkák mélyebb tanulmányozása sokáig nem örvendett akkora figyelemnek, mint például a német nyelvterületről származó kortársak művei. Az eddig publikáltan szövegek bevonásával jelen monográfia nemcsak az oszmán hódítás visszhangját és a korabeli islámismeret mélységét mutatja be a cseh nézőponton keresztül, hanem tovább színesíti a téma közép-európai eszme- és irodalomtörténeti vonatkozásait is.

Az előszót követően egy általános bevezetést olvashatunk *A török és az iszlám a cseh irodalomban a 16–17. században* címmel. A szerző felvázolja a csehországi oszmánkép kialakulását. Kitér arra, hogy bár az első cseh nyelvű Korán-cáfolat a 16. században jelent csak meg, latin nyelven mégis elérhetőek voltak a különféle ismeretterjesztő írások az iszlámról, és az ellenfél törökként való emlegetése már a huszita vallásháborúk időszakában létezett, azaz a 15. század derekán is. A cseh közvéleményt különösen foglalkoztatták a magyarországi török harcok, különösen a mohácsi csatát követő időszakban, amikor már egyre nagyobb számban jelentek meg nyomtatott hírlapok. A tudósítások idővel nemcsak Magyarországra korlátozódtak, hanem a keresztény–muszlim ütközőzóna minden pontjáról – így például az Ibériai-félszigetről és Máltáról is – szolgáltak információval. A 16. századi események, a német területekhez hasonlóan, nyomtatott források változatos sokaságának – röplapok, hírlapok, krónikák, valamint Korán-cáfolati művek – megjelenését eredményezték.

A bevezető részt a könyv három főfejezete követi. Az első, amely *A törökök Isten büntetése a keresztények bűneiért* címet kapta, két cseh szerző, Bartoloměj Dvorský és Jan Mirotický szemléletét és írásait elemzi. Az utraquista Dvorský 1542-ben adta ki nagy sikerű Korán-cáfolatát. Az egy évvel Buda elfoglalása után megjelent művön érződött az oszmán katonai fenyegetés súlya, ám a szerző – több kortársához hasonlóan – még inkább amiatt aggódott, hogy az iszlám megkörmökezi Csehország lakóit is. Dvorský fontosnak tartotta a népnyelvi Korán-cáfolat megalkotását, hogy ezzel is segítse széles körben megértetni a keresztény és a muszlim tanok közötti különbségeket, valamint hogy szemléltesse az iszlám csábító, könnyebb utat kínáló „megtévesztéseit”.

¹ Kovács Eszter: *A magyarországi törökveszély értelmezései az egykorú cseh irodalomban (1526–1663)*. Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum – Hankiss Ágnes Intézet, 2023. 186 p.

A fejezet bemutatja Dvorský munkájának felépítését és érvelését, majd pedig rátér arra, hogy milyen főbb hitbéli különbségeket emelt ki cáfolatában (például Krisztus istenségének, az Oltáriszentség és a Szentháromság tagadását az iszlámban, vagy Szűz Mária Istenszülőségének kérdését), mit tart tévesnek vagy ellentmondásosnak az iszlám tanításai-ban, illetve hogy honnan jött Mohamed próféta, és milyen hatása lehetett a nesztoriánus Sergiusnak a tanaira. Mindezek után röviden kifejti, hogy Dvorskýnak minden bizonnyal csak közvetett ismeretei lehettek az iszlámról és magáról a Koránról, ugyanakkor sok más korábbi szerzővel ellentétben nem tartotta ezt a vallást egy kereszténységből kiváló eretnek szektának. Ugyancsak korlátozott ismeretei voltak Dvorskýnak az oszmánok szokásairól és erkölcsi előírásairól, mivel azokról nem rendelkezett személyes tapasztalatokkal. Dvorský elsődleges célja munkája megírásával az volt, hogy a keresztény olvasók tájékozottabbak és jobban elmélyültek legyenek saját hitükben és moralitásukban.

A szerző a következő két alfejezetben egyrészt azt elemzi, hogy miként jelent meg Dvorskýnál a belső ellenség, vagyis az olyan keresztények, akik a muszlimokhoz hasonlóan tagadják Jézus istenségét és a Szentháromságot, másrészt azt, hogy milyen okokra vezette vissza az oszmánok sikersorozatát a keresztények felett, és hogy milyen módon lehet megszabadulni a török jelentette fenyegetéstől. Dvorský abban a tekintetben hasonlóságot mutat kortársaihoz, hogy az Ószövetségből ismert, a választott népre bűneiért mért isteni büntetés párhuzamát vetítette ki a saját korára, a megszabadulást pedig a megtérésben, lelki megtisztulásban látta, ami pedig végezetül a katonai győzelemhez vezethet. Dvorský munkájának taglalása végül a *Proti Alchoran*ban fellelhető huszita hatások elemzésével zárul. A könyv szerzője rámutat, hogy a török elleni keresztény összefogásért munkálkodó Dvorský tudatosan kerülte a vitás teológiai elemek, többek között a két szín alatti áldozás kérdését.

Az első fejezet ezek után egy újabb cseh szerző, a ma már szinte teljesen ismeretlennek számító Jan Mirotický tevékenységére tér rá. Mirotický jelentősége abban rejlik, hogy ő fordította le cseh nyelvre Georgievics Bertalan oszmán fogságban átélt tapasztalatairól írt művét, ugyanakkor nem pusztán a fordítást adta ki, hanem annak felhasználásával, más szerzők írásainak beemelésével és saját gondolatai kifejtésével egy új könyvet szerkesztett (*O začátku panowánj tureckého...*, vagyis A török uralom kezdetéről). Ez a munka Georgievics műve mellett tartalmazza Philip Melanchthon előszavát, a ferences Johan Hiltenius jóslatát, valamint Tadeáš Hájek írását is. A mű egyszerre szolgált erkölcsi iránymutatásként (a török feletti győzelem csak lelki és erkölcsi megtisztulás után érhető el) és összegző történeti áttekintésként, amely segítette a korabeli olvasót, hogy megismerje az oszmánok felemelkedését és annak okait.

A második főfejezet (*A török hódítás mint a végidő jele*) a könyv legnagyobb terjedelmű tematikai egysége. Elsőként az eszkatologikus szemlélet kialakulását és történetét mutatja be cseh környezetben, aminek kezdetei egészen a 14. századig visszanyúlhatnak, és amelynek nézetei szerves részévé váltak a huszita gondolatvilágnak is. A szemléletmód tovább élt a 16. századi cseh testvér szerzők körében, például Daniel Adam z Veleslavína műveiben, akinek nyomdájában jelentek meg olyan történeti munkák, amelyek a végidők közeledtére igyekeztek felkészíteni az olvasókat. A szerző rámutat a cseh apokaliptika regionális jellegzetességére is: szimbolikája egyaránt tartalmazta a huszitizmus, a lutheri reformáció és a növekvő oszmán fenyegetés hatásait. Ugyanez igaz az Antikrisztus-képre, mely jelenség szintén a 14. századtól jelen volt a cseh teológusok körében, a 16. század közepén pedig már a nyugati reformációban népszerű „kettős Antikrisztus” egyik aspektusaként jelent meg a török, akárcsak egyes német területről származó írásokban. Ennek a jelenségnek a bemutatására olvasható a könyvben egy ismeretlen evangélikus cseh szerző 1565-ben megjelent művének

mélyebb elemzése, valamint egy, a pápaságot bíráló, kettős Antikrisztus-hasonlatra érkező katolikus válasz a jezsuita Georg Scherer cseh nyelvre lefordított művéből.

Az oszmánokhoz köthető 16. századi apokaliptika másik – a magyar, illetve a német területen sarkalatos – eleme, a Dániel könyvéből ismert utolsó világbirodalom elmélete meglehetősen ritkán jelent meg a korabeli cseh irodalomban. Éppen ezért különösen figyelemre méltó a fentebb említett ismeretlen cseh szerző, aki kitér az Antikrisztus bukására, a török közelgő vesztével összekötve azt. A mű erre vonatkozó része érdekes abból a szempontból is, hogy eltér a huszita vagy az általános cseh narratívától (mint például Šimon Partlic, Bartoloměj Dvorský vagy Václav Budovec írásaitól), mivel azt emeli ki, hogy a török elleni harcot egyedül Isten vívja, a fegyveres küzdelem pedig elítélendő. Hasonlóan érdekes összehasonlító elemzést olvashatunk a szintén eszkatologikus Góg és Magóg-hasonlat 16–17. századi értelmezésének különféle megközelítéseiről.

A kora újkori apokaliptika főbb elemeinek áttekintése után tér rá a fejezet Václav Budovec életének és működésének, valamint legfőbb műve, az *Antialkorán* részletes bemutatására. (Írói tevékenysége mellett meg kell említeni Budovec szerepvállalását is az 1618-ban kirobbant cseh felkelésben, amely egyben a harmincéves háború nyitánya is volt. 1620-ban ő fogadta a Prágába érkező oszmán követet, aki a Porta és a cseh rendek közti Habsburg-ellenes együttműködés lehetőségeiről volt hivatott tárgyalni.) Az *Antialkorán* elemzése során – a Dvorský munkáját vizsgáló szakaszokhoz hasonlóan – külön alfejezetek foglalkoznak a mű forrásaival (például Theodor Bibliander 1543-as gyűjteménye), Budovec munkamódszerével, legfőbb érveivel, a mű célkitűzésével és logikai rendszerével. Megismerkedhetünk a mű utóéletével, pontosabban az írás latin nyelvű változatával, amely nem egyszerűen az *Antialkorán* fordítása volt, hanem egy különálló munka, mivel Budovec további fejezetekkel egészítette ki művét. E két írás alapján választ kaphatunk, hogyan képzelte el, illetve láttatta Budovec az általa nagyon is közelinek tartott végidőt, valamint hogy milyen szerepet játszik az Oszmán Birodalom a végidő eljövételében. A cseh testvér szerző leggyakrabban Góg és Magóg népeként hivatkozott a törökre, de az apokalipszis népét előszeretettel mosta össze az Antikrisztussal, ami – ahogy Kovács Eszter rámutatott – összhangban van a huszita hagyománnyal. Az *Antialkorán* kiemelkedő alkotás abból a szempontból is, hogy túllépett a keresztény felekezetek közötti polémián és az összefogás mellett foglalt állást. E tekintetben hasonlít Dvorskýra, aki minél több kereszténynek ajánlotta munkáját.

Az említett hasonlóság alapot adott arra, hogy a könyv szerzője a következő alfejezetekben összehasonlítsa Dvorský és Budovec mentalitását és gondolatvilágát, a keresztény felekezetek közti viszonyt. Az összehasonlítás kitér a korabeli magyarországi Korán-polemika-irodalomra gyakorolt hatásaira is. Kovács Eszter két jelentős (jezsuita) szerzőt vesz hasonlítás alapul: Szántó (Arator) Istvánt és Pázmány Pétert. A fejezet elején található táblázat jól mutatja, hogy mind a cseh, mind a magyar szerzők időben is nagyon közel álltak egymáshoz, jóformán néhány év eltéréssel jelentek meg Korán-cáfolati munkáik. A művek tematikai és narratív átfedése egyrészt utal arra, hogy azonos forrásokból dolgoztak (Theodor Bibliander nagy gyűjteményéből). Kovács Eszter felveti a kérdést, vajon a magyarországi szerzők ismerték-e cseh kollégáik munkáit. Végül arra a konklúzióra jut, hogy bár az érdeklődésből adódóan az nem lehetetlen, konkrét bizonyíték híján inkább a közös forrás használata volt mérvadó mind a négy szerző esetében.

Budovec és Dvorský vizsgálata után a könyv rátér a cseh apokaliptika egyik kiemelkedő katolikus alakja, Tadeáš Hájek z Hájku munkásságának ismertetésére. A kiemelkedő természettudós és elismert tábori sebész Hájek asztrológiai jellegű jóslata – amelyet saját bevallása szerint Georgievics Bertalantól vett át, és Jan Mirotický jelentette meg – az oszmá-

nok végső bukását vetítette előre. A jóslat és annak értelmezése szerint az oszmánok elfoglalják foglalni a keresztény birodalmakat, egy ideig uralkodnak is felettük, de idővel felkel a keresztény had és vereséget mér rájuk. Ez a kép eltér a korábbiaktól, mivel azt jövendőli, hogy a török bukása az Antikrisztus és a világvége eljövetele nélkül, kitartó küzdelemmel következik be. Az evangélikus Šimon Partlic z Špicberka viszont – Budovechez hasonlóan – valóban apokaliptikus jóslathoz kötötte az oszmánok vereségét, 1624-re pedig már az új Jeruzsálem elérékezését vizionálta. A török felemelkedése és bukása okai között egyaránt nevezett meg égi (asztrológiai), teológiai, politikai és morális tényezőket.

A második főfejezet utolsó cseh kútfője Mikuláš Drábik. A cseh testvér Drábik jövendölései Magyarországon sem ismeretlenek, Partlicéihoz több szempontból hasonló jóslatait Comenius 1657-ben és 1665-ben jelentette meg. Magyar kötődései részben abban mutatkoztak meg, hogy látomásaiban I. Rákóczi György erdélyi fejedelmet ismerte fel, aki Dávidként és megszabadítónaként érkezik, és letaszítja a Habsburg „Sault”. Többször azt vizionálta, hogy I. Rákóczi György beteljesíti küldetését, és egyéb a jóslataiban is szerepeltek a Rákóczi-család tagjai. Tovább színesíti a kora újkori cseh–magyar kapcsolatokról kialakult ismereteinket az énekhagyománnyal és költészettel foglalkozó alfejezet. Itt említi meg a szerző a Magyar Királyság északi vármegyéibe menekült cseh protestánsok eszkatologikus tartalmú imakönyveit, énekeskönyveit, amelyek már Lőcsén vagy Zsolnán jelentek meg, valamint olyan Csehországból származó írók munkáit, akik a magyarországi török harcok során kerültek fogságba (például Štefan Pilárik), és akik az apokaliptikus jóslatok mellett saját viszontagságaikról is beszámoltak.

A könyv utolsó, harmadik főfejezete az oszmán fenyegetés korabeli reálpolitikai értelmezéseit taglalja. Ez lényegében az a szemlélet, amely a Porta sikeres terjeszkedése mögött elsősorban politikai és katonai tényezőket látott, valamint a keresztények között mutakozó emberi és jellembeli hiányosságokat, hibás döntéseket vette számításba a török sikerek okai között. Ez a fejezet térben és időben is szélesebb spektrumot fog át, mint a többi. Azzal a korabeli népszerű gondolattal indít, mely szerint a török keresztény hitre téríthető, és ha ez megtörténne, azzal alábbhagyna az agresszivitása, terjeszkedési vágya. Ez az elképzelés többször előkerült a 15. századtól kezdve, jelen volt Nicolaus Cusanusnál, II. Piusz pápánál, Rotterdami Erasmusnál, Luther Mártonnál, de a magyarok körében is, például Bornemiza Péternél. A megtérítési gondolat a cseh környezetből sem hiányzott: Mikuláš Drábik felvetette a Szentírás lefordítását török (oszmán) nyelvre, de ugyanúgy szerepelt Dvorský írásaiban, sőt még egy, a mohácsi csatára reflektáló cseh énekben is. II. Piusz pápa II. Mehmet szultánnak írt levele olyannyira népszerű volt, hogy annak 1604-ben megjelent cseh fordítása is Šimon Lomnický z Budče jóvoltából (aki még ki is egészítette azt).

Cseh és magyar szempontból ugyancsak fontos szerzőként jelenik meg Jan Tomáš Pešina z Čechorodu prágai metropolita, akit komolyabban foglalkoztattak a magyarországi török harcok, és akinek magyar történeti munkáján kívül megjelent egy törökellenes európai katonai koalíció megalakítását indítványozó műve 1663-ban. Ezt az írását egy külön alfejezet ismerteti részletesebben.

A magyar hadszíntérrel foglalkozó írások mellett magát az Oszmán Birodalmat bemutató művek is nagy népszerűségnek örvendtek. A szerző Václav Hájek z Libočan munkásságát emeli ki és elemzi részletesebben. Hájek nemcsak az oszmánok ravaszságát nevezte meg sikerük okaként, hanem a keresztény hadvezérek és katonák kicsinyességét, illetve bűneit is fontosnak tartotta megemlíteni. 1541-ben elkészült krónikájában nemegyszer becsmérli a magyarokat, országuk megvédésére képtelennek mondja őket, velük szemben – nem a legpártatlanabb módon – felmagasztalja a cseh vezetőket és áldozat-

hozatalukat. Az effajta narratívával leginkább az volt a célja, hogy a huszitákkal szemben kiemelje a katolikus csehek áldozatvállalásait, valamint azt, hogy a cseh nagyság a katolicizmusban gyökeredzik.

Nagy figyelmet szentelt a 15–16. századi magyarországi harcoknak és az azok során véghez vitt cseh hőstetteknek Daniel Adam z Veleslavína, míg az oszmánok történetéről Johannes Löwenklau írt nagy sikerű összefoglaló munkát, kiemelve a cseh nép törökellenes harcait Magyarország megmentéséért. Szintén a katolikus cseh identitás népszerűsítéséért tevékenykedett a 17. századi jezsuita Bohuslav Balbín, akinek munkájában a magyar hadszíntér hasonló módon a csehek áldozathozatalának kiemelkedő példájaként jelenik meg, akárcsak Tomáš Pešina hadtörténeti témájú művében (igaz, utóbbi esetben jóval több magyar vonatkozással találkozhatunk).

A harmadik fejezet záró része a pozitív törökképpel foglalkozik. Ez az aspektus – bár meglehetősen ritkán jelenik meg a 16–17. század Közép-Európájában – nem példa nélküli, és elemzése tovább gazdagítja a kora újkori oszmánképről szerzett ismereteinket. Kovács Eszter azt vizsgálja, hogy a Csehországból ismert pozitív vélemények milyen nyugati hatásra keletkeztek. Megemlíti például II. Piusz levelét, amely elismerő részeket is tartalmazott, vagy Luther tanításait, melyekben Luther a muszlimok hitbuzgalmát, mértékletességét követendő példaként emelte ki. Bartoloměj Dvorský az iszlámot – bármennyire is téves, de – vonzó vallásnak tartotta, amely ellen az embereket fel kell készíteni. Az oszmánok katonai vagy erkölcsi erényeit dicsérő megjegyzéseket lehet találni a kötetben bemutatott szerzők (például Löwenklau vagy Jiřík) műveiben is. Mindemellett van példa arra is, hogy bírálják egy, a cseh és általában a nyugati protestáns közvélekedésben gyökeret vert elképzelést – mely szerint az oszmánok nagyobb vallási toleranciát mutatnak –, mint ahogy Pešina is tette az oszmánok vallási toleranciáját illetően.

Kovács Eszter legújabb munkája rendkívül gazdag forrásbázisra alapozva, egy-egy témakört középpontba állítva mutatja be a 16–17. századi cseh török- és iszlámképet. A szerző értelmezési kereteit nemzetközi kontextusba helyezi, egyúttal részletesen elemzi azt is, hogy milyen élénk kölcsönhatásban állt a korabeli cseh és magyar irodalom, és milyen közös forrásokra támaszkodtak a közép-európai kútfők. A kötet logikus, jól áttekinthető felépítésű, megállapításait alátámasztják a jó érzékkel kiválasztott cseh forrásrészletek, melyeket a szerző fordított magyarra. Az idézett nagyszámú cseh szerző közül sokan jóformán ismeretlenek a magyar olvasóközönség, vagy akár a szakma előtt. A könyv értékét növeli a gazdag képmelléklet is, amely Budovec *Antialkoránjának* illusztrációit tartalmazza.

Szuromi Kristóf*

* A szerző a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Történettudományi Intézetének egyetemi adjunktusa (1111 Budapest, Bertalan Lajos utca 2., suzumi.kristof@btk.ppke.hu).

CONTENTS

The Price of the Alliance (László Bíró)	483
<i>Studies</i>	
Gábor Balázs: Who Were the Girondins and What Did They Want?	487
Balázs Réti: From the British–French Alliance to German Friendship: Turkish Neutrality, 1939–1941	543
László Bíró: From Ally to Enemy: Geopolitics and Soviet–Yugoslav Relations, 1941–1948	559
Tibor Mezei: Illusions about Denuclearizing North Korea: The Evolving US Policy on North Korea in the 1990's	575
Natália Váradi: Soviet-style Emancipation: The Situation of Transcarpathian Women in the Soviet Period	595
<i>Workshop</i>	
Csaba Keresztes: “Question is not Timely”: Plans to Relaunch the <i>Fontes</i> Series in 1948–1949	613
<i>Book Reviews</i>	
The Knowledge about Islam and Image of Ottomans in Early Modern Bohemia (Kristóf Szuromi)	627
The Past and Present of Francophonie in Africa (Zoltán Prantner)	632
The River as a Montage: Danube Narratives in Text, Film and Images (Máté Tamáska)	638

Ára: 800 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft



TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél,
vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszáma: 06-80/444-444,
e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440,
vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda,
Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetében
(1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.,
telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban
(1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2024. évi megjelentetését
a Magyar Tudományos Akadémia támogatja.

MTA MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

**HUN
REN**



BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET